

Podstawy procesu karnego

Administracja

ZAJĘCIA NR 5: DOWODY I CZYNNOŚCI DOWODOWE – ZAGADNIENIA PODSTAWOWE I WYBRANE

mgr Błażej Boch

Katedra Postępowania Karnego

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Prawo dowodowe

Prawo dowodowe - ogół norm procesowych dotyczących dowodzenia, czyli regulujących sposób zbierania, przedstawiania i wykorzystywania w procesie wszelkich materiałów służących temu celowi. Oprócz unormowań działu V k.p.k. - do prawa dowodowego zalicza się również inne przepisy istotne z punktu widzenia problematyki dowodzenia, np. art. 2 § 2, art. 315 - 316, art. 389 k.p.k.

Pojęcie dowodu

Dowód jest to pojęcie wieloznaczne, najczęściej jednak pod pojęciem dowodu rozumie się **środek dowodowy**, tj. informacje o fakcie podlegającym udowodnieniu (**fakcie dowodowym**). Informacja ta pochodzi od **źródła dowodu** i jest uzyskiwana w toku **czynności dowodowej**.

Przykłady:

źródło dowodu – świadek

środek dowodowy – zeznania

czynność dowodowa - przesłuchanie

Pojęcie dowodu

S. Śliwiński wyróżnił następujące znaczenia nazwy „dowód”:

- 1) „dowód” jako „przebieg rozumowania, które prowadzi do sądu o pewnym stanie rzeczy; jest to ogół motywów stwarzających pewność”;
- 2) „dowód” jako „postępowanie dowodowe (badanie), które rozwinąć należy, aby dojść do poznania okoliczności potrzebnych do rozstrzygnięcia (*przeprowadza się dowód*)”;
- 3) „dowód” jako „ostateczny wynik przebiegu myślowego, mającego na celu uzyskanie pewnego sądu, mianowicie uzyskaną pewność pewnego stanu rzeczy (jest *dowód* tzn. pewność, że oskarżony był na miejscu czynu)”;
- 4) „dowód” jako „środek dowodowy”, czyli tzw. podstawę dowodu (np. zeznanie)”;
- 5) „dowód” jako „źródło dowodowe” („samo źródło poznania – świadek, biegły itp.”).

Pojęcie dowodu

Do wymienionych znaczeń M. Cieślak dodał także cztery kolejne:

6. „dowód” jako „zmysłowa percepcja środka dowodowego przez organ procesowy w trakcie przeprowadzania dowodu; w tym znaczeniu używamy tej nazwy, kiedy mówimy, że dowodem jest przesłuchanie świadka, biegłego czy oskarżonego lub że dowodem są oględziny”;

7. „dowód” jako „czynność mająca doprowadzić do ujawnienia okoliczności pozwalających na wyciąganie odpowiednich wniosków co do interesujących zagadnień; w tym sensie mówimy, iż dowodem jest konfrontacja lub sekcja zwłok; w tym też znaczeniu używa się nazwy *dowód*, gdy się mówi, iż w procesie inkwizycyjnym dowodem była tortura”;

8. „dowód” jako „fakt dowodowy; w tym znaczeniu używamy słowa *dowód* kiedy mówimy, że najlepszym dowodem, iż oskarżony nie popełnił zarzuczonego mu przestępstwa w Krakowie w dniu X, o godzinie Y, jest to, że w tym dniu o tej samej godzinie był w Warszawie”;

9. „dowód” jako „odmiana rozumowania w logice i matematyce, która (...) niewiele ma wspólnego z myślowym przebiegiem dowodzenia w procesie”.

Pojęcie dowodu

Dowód to każdy dopuszczalny przez prawo karne procesowe środek służący ustaleniu okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia.

T. Grzegorzcyk, J. Tylman

- również ustawodawca niejednolicie posługuje się pojęciem dowodu – zob. art. 167, 199, 217 k.p.k.
- dowód to uzyskana zgodnie z prawem informacja pozwalająca na ustalenie okoliczności istotnej dla rozstrzygnięcia
- w zasadzie przedmiotem dowodu mogą być wyłącznie fakty, a jedynie wyjątkowo prawo – dot. to prawa obcego i międzynarodowego oraz szczegółowych norm technicznych

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ Najważniejsza dyrektywa dotycząca sposobu **oceny dokonywania ustaleń faktycznych**.
- ▶ Dwa rodzaje oceny dowodów:
 - ▶ **aprioryczna** – uprzednia; ocena dopuszczalności dowodu, a także określenia stopnia przydatności danego dowodu do dokonania ustaleń faktycznych
 - ▶ **aposterioryczna** – następcza, dokonywana po przeprowadzeniu dowodu; ocena wiarygodności dowodu, dokonanie ustaleń faktycznych na tej podstawie
- ▶ zasada swobodnej oceny dowodów dotyczy **wszystkich organów procesowych** i wymaga by dokonywały ustaleń faktycznych:
 - ▶ na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów (całość materiału dowodowego)
 - ▶ ocenianych z uwzględnieniem **zasad prawidłowego rozumowania, wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego**
- ▶ Na zakres swobodnej oceny dowodów ma wpływ zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i wyjątki od niej (art. 8)

Zasada swobodnej oceny dowodów a...

▶ dowolna ocena dowodów

- ▶ Brak jakichkolwiek wskazań odnośnie do oceny dowodów i brak kryteriów kontroli sposobu rozumowania organu procesowego

zasada bezstronności

- Przy ocenie dowodów organy procesowe mają obowiązek zachować obiektywizm (art. 4)

▶ legalna (prawna) ocena dowodów

- ▶ Poznanie rzeczywistości poprzez stosowanie formalnych reguł dowodowych.
- ▶ np. przyznanie się królową dowodów; warunek potwierdzenia okoliczności zdarzenia przez dwóch świadków itp.
- ▶ Ważne! Prawna (legalna) ocena dowodów występuje w KPK w **odniesieniu do oceny apriorycznej** (oceny dopuszczalności dowodu).

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ **Art. 7 („wszystkie przeprowadzone dowody”) należy doprecyzować.**
 1. **„Wszystkie przeprowadzone dowody” nie odnosi się do tych dowodów, które zostały przeprowadzone wbrew zakazom dowodowym – takie dowody należy wyeliminować z podstawy rozstrzygnięcia, jeżeli zostały przeprowadzone i nie podlegają ocenie**
 2. **art. 92 – podstawę faktyczną orzeczenia stanowi całokształt okoliczności ujawnionych w toku postępowania**
 - ▶ **każdego orzeczenia np. postanowienia prokuratora**
 3. **art. 410 - podstawę wyroku może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej**
 - ▶ **uszczegółowienie art. 92 w odniesieniu do rozprawy głównej**
 - ▶ **nie oznacza to konieczności rzeczywistego przeprowadzenia wszystkich dowodów, niektóre można ujawnić albo uznać za ujawnione bez odczytywania (por. art. 394)**

Zasada swobodnej oceny dowodów

- ▶ Przy ocenie dowodów sąd jest związany przeprowadzonymi dowodami.
 1. nie może pominąć przeprowadzonych dowodów
 2. nie może uwzględniać w swoich ocenach dowodów, które nie zostały przeprowadzone
- ▶ Niedopuszczalne jest modyfikowanie treści dowodów
 - ▶ „Dokonując oceny przeprowadzonych dowodów, sąd orzekający w sprawie jest skrepowany treścią dowodów, swoje przekonanie bowiem może „wysnuć” jedynie z treści przeprowadzonych dowodów, w żadnym razie więc nie wolno mu przeinaczać (modyfikować) treści uzyskanych w sprawie oświadczeń dowodowych” – wyrok SN z 7.03.1996 r., II KRN 212/95
- ▶ W KPK występuje swobodna i kontrolowana ocena dowodów, ponieważ:
 - ▶ organ musi wyjaśnić dlaczego oparł się na tych, a nie innych dowodach i nie uznał dowód przeciwnych (por. art. 424 w odniesieniu do wyroku; przepis ten stosuje się odpowiednio do uzasadnienia postanowień)
 - ▶ organ rozpoznający środek odwoławczy kontroluje swobodną ocenę dowodów dokonaną przez organ I instancji

Zasada prawdy materialnej

- ▶ **Zasada prawdy materialnej** – dyrektywa skierowana do organów procesowych w każdym stadium postępowania, zgodnie z którą podstawę wszelkich rozstrzygnięć (niezależnie od ich formy – zarządzeń, postanowień, wyroków) powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 § 2)
- ▶ Prawda – sąd zgodny z rzeczywistością. Podstawą wszystkich decyzji procesowych powinny być **zgodne z prawdą ustalenia faktyczne**, czyli takie, gdy w świetle przeprowadzonych dowodów fakt przeciwny dowodzonemu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny.
 - ▶ sporne – czy można poznać całą prawdę w procesie karnym? Raczej nie, ale powinno się dążyć do poznania w takim stopniu, w jakim jest to możliwe z poszanowaniem praw procesowych uczestników postępowania i warunków rzetelnego procesu sądowego
 - ▶ prawda materialna nigdy nie jest celem samym w sobie i dążenie do celu w postaci poznania prawdy nie uświęca środków, za pomocą których cel ten starano się osiągnąć
- ▶ *Prawda materialna jest przeciwieństwem prawdy formalnej. Prawda formalna (stanowiona) to ustalenia sądów, które są rezultatem postępowania i oceny dowodów zgodnie ze z góry założonym wyobrażeniem o rzeczywistości. Mniej istotne jest to, czy odpowiadają rzeczywistości, ponieważ decydujące znaczenie ma kryterium formalne (prawda akceptowana przez prawo np. przyznanie się oskarżonego do winy w procesach inkwizycyjnych).*

Źródło dowodowe a środek dowodowy

Osoba lub rzecz od której pochodzą informacje o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia

- Oskarżony
- Świadek
- Biegły
- Rzecz lub miejsce
- Dokument

Informacje płynące ze źródła dowodowego w sposób określony w k.p.k.

- Wyjaśnienia
- Zeznania
- Opinia
- Cechy i właściwości
- Treść

Wprowadzanie dowodów do procesu

- ▶ **Wprowadzanie dowodów do procesu** – czynność polegająca na włączeniu do procesu karnego źródeł dowodowych w celu wykorzystania w postępowaniu przed danym organem procesowym pochodzących od nich środków dowodowych.
- ▶ art. 167 - Dowody przeprowadza się na **wniosek stron** albo **z urzędu**.

przejaw kontradiktoryjności postępowania, a w odniesieniu do oskarżonego jedna z gwarancji prawa do obrony

tradycyjnie uznaje się za jedną z gwarancji realizacji zasady prawdy materialnej.

- ▶ Inicjatywa dowodowa stron i organów procesowych. Wyjątkowo przysługuje innym uczestnikom postępowania - **Inicjatywa dowodowa biegłych**:
 - ▶ **art. 202 § 2 k.p.k.** – na wniosek biegłych psychiatrów do udziału w opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego powołuje się biegłego lub biegłych innych specjalności
 - ▶ **art. 203 § 1 k.p.k.** – biegły może wnosić o skierowanie badanego oskarżonego na obserwację w zamkniętym zakładzie leczniczym

Wprowadzanie dowodów do procesu – inicjatywa stron

Wniosek dowodowy strony skierowany do organu prowadzącego postępowanie

Dopuszczenie przez organ procesowy dowodu wnioskowanego przez stronę

Organ procesowy przeprowadza dowód wnioskowany przez stronę

- Wniosek dowodowy – żądanie strony przeprowadzenia określonego dowodu
- Sposób wprowadzenia dowodów do procesu charakterystyczny dla procesu kontradyktoryjnego
- wniosek dowodowy nie zawsze musi być wnioskiem o przeprowadzenie dowodu, może on także zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu
- Forma:
 - Ustna do protokołu – art. 169
 - Pisemna – art. 110 § 1 i 148

- Uwzględnienie – w formie zarządzenia
- ALE jeżeli wniosek dowodowy został złożony na rozprawie a inna strona się mu sprzeciwia, o dopuszczeniu dowodu decyduje sąd postanowieniem (art. 368)
- postanowienie niezaskarżalne i nie wymaga uzasadnienia
- Jeżeli strona złożyła wniosek dowodowy organ ma obowiązek rozstrzygnąć w przedmiocie tego wniosku.
- Przestanki oddalenia wniosku

Czynność dowodowa jest zawsze czynnością organu procesowego

Warunki formalne wniosku dowodowego

Wniosek dowodowy złożony **w formie pisemnej musi spełniać:**

1. ogólne warunki pisma procesowego określone w art. 119 § 1 k.p.k.
 - Pismo procesowe powinno zawierać:
 1. oznaczenie organu do którego jest skierowane oraz sprawy, której dotyczy (DO KOGO)
 2. oznaczenie oraz adres wnoszącego pismo (KTO)
 3. treść wniosku lub oświadczenia, w miarę potrzeby z uzasadnieniem (CO)
 4. datę i podpis składającego pismo
2. szczególne wymogi określone w art. 169 k.p.k.
 - ▶ we wniosku dowodowym należy podać - **obligatoryjnie**
 1. **oznaczenie dowodu**, jaki ma być przeprowadzony (wskazać o jakie źródło lub środek dowodowy chodzi)
 2. **okoliczności**, które mają być udowodnione – teza dowodowa, jaką za pomocą tego dowodu ma być wykazana
 - fakultatywnie można określić sposób przeprowadzenia dowodu

Jeżeli wniosek dowodowy nie spełnia wymogów formalnych organ wzywa do uzupełnienia braków terminie 7 dni pod rygorem pozostawienia bez rozpoznania (art. 120)

Oddalenie wniosku dowodowego

1. przeprowadzenie dowodu jest **niedopuszczalne**
 - ▶ np. wniosek o przesłuchanie duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy sp. k.p.k.)
2. okoliczność, która ma być udowodniona **nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia**
 - ▶ strona chce dowodzić okoliczności, które niewątpliwie nie mają i nie będą miały znaczenia przy rozstrzygnięciu danej kwestii ani dla ustalenia sprawstwa czy winy
3. okoliczność, która ma być udowodniona **jest już udowodniona** zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy
 - ▶ wcześniej przyjęto za udowodnioną tezę wskazaną we wniosku dowodowym
 - ▶ Ważne! Art. 170 § 2 k.p.k. – nie można oddalić wniosku dowodowego na tej podstawie, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierza udowodnić.
4. dowód jest **nieprzydatny** do stwierdzenia danej okoliczności
 - ▶ dowód możliwy i dopuszczalny, ale zupełnie nieprzydatny
5. dowodu **nie da się przeprowadzić**
 - ▶ faktyczna niemożność przeprowadzenia dowodu – albo w ogóle albo w przewidywalnym terminie (np. świadek zapadł w śpiączkę)
6. wniosek dowodowy **w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania**

Oddalenie a odrzucenie wniosku dowodowego

Oddalenie wniosku dowodowego

- organ zapoznał się z wnioskiem i z przyczyn wskazanych w art. 170 § 1 k.p.k. nie uwzględnił wniosku
- ocena merytoryczna wniosku

Odrzucenie wniosku dowodowego

- wniosek nie spełnia obligatoryjnych warunków formalnych z art. 119 § 1 i 169 § 1 k.p.k. i strona nie uzupełniła tych braków w sposób wskazany w art. 120 k.p.k.
- wniosek może być merytorycznie zasadny, ale i tak nie zostanie uwzględniony

Wprowadzanie dowodów z urzędu

Art. 167 należy interpretować przy uwzględnieniu zasad dominujących na danym etapie postępowania karnego, roli organów procesowych i funkcji stadium procesu.

W postępowaniu przygotowawczym dominujące znaczenie ma zasada inkwizycyjności i działania z urzędu, a organ procesowy (prokurator lub Policja) dąży do realizacji celów z art. 2 § 1 oraz art. 297

- regułą będzie inicjatywa dowodowa organów procesowych, przy subsydiarnej inicjatywie stron postępowania przygotowawczego (podejrzanego i pokrzywdzonego);
- inicjatywa dowodowa stron jest przejawem kontradyktoryjności postępowania przygotowawczego i gwarancją realizacji prawa do obrony;
- pozwala na pełniejsze zbadanie okoliczności faktycznych przez organ procesowy.

W postępowaniu sądowym – dominuje zasada kontradyktoryjności, a sąd powinien być bezstronnym arbitrem rozstrzygającym spór między oskarżeniem a obroną.

- Inicjatywa dowodowa sądu ma na celu zagwarantowanie realizacji zasady prawdy materialnej.
- Sąd nie może wyręczać stron postępowania w prowadzeniu za nie postępowania dowodowego.
- regułą powinno być przeprowadzanie dowodów na wniosek stron, a wyjątkiem dopuszczenie dowodów przez sąd z urzędu

Rodzaje czynności dowodowych

Poszukiwawcz
e

Poszukiwanie źródeł dowodu.

Ujawniające

Wydobywanie ze źródeł dowodu środków dowodowych oraz ich zabezpieczenie w formie przewidzianej w k.p.k.

Kontrolując
e

Sprawdzenie wiarygodności zebranych dowodów

Rodzaje czynności dowodowych

Czynności poszukiwawcze

- Zatrzymanie rzeczy i przeszukanie (art. 217, 219 – 231 k.p.k.)
- Kontrola korespondencji, przekazu informacji i przesyłek (art. 218 i 218a k.p.k.)
- Kontrola i utrwalanie rozmów (art. 237 – 242 k.p.k.)
- Poszukiwanie oskarżonego → uregulowane w rozdziale dot. środków przymusu! (art. 278 k.p.k.)

Czynności ujawniające

- Przesłuchanie – świadków, oskarżonego, biegłych
- Okazanie i rozpoznanie – szczególna forma przesłuchania (art. 173 k.p.k.)
- Ekspertyza
- Oględziny (art. 207 – 208 k.p.k.)
- Oględziny i otwarcie zwłok (art. 209 – 210 k.p.k.)
- Odczytanie (art. 389, 391, 393 k.p.k.)
- Eksperyment procesowy (art. 211 k.p.k.)
- Badanie osoby oskarżonego i wywiad środowiskowy (art. 213 i 214 k.p.k.)
- Przesłuchanie świadka koronnego

Czynności kontrolujące

- Konfrontacja (art. 172 k.p.k.)
- Porównywanie oryginałów dowodów rzeczowych z kopiami
- Ponowienie tej samej czynności dowodowej

Wrażliwe czynności dowodowe

- ▶ Czynności dowodowe, które wiążą się ze znaczną ingerencją w konstytucyjnie zagwarantowane prawa i wolności jednostki.
- ▶ Wrażliwe czynności dowodowe to:
 1. zatrzymanie rzeczy (art. 217)
 2. kontrola korespondencji i przesyłek (art. 218)
 3. zabezpieczenie danych informatycznych (art. 218a)
 4. przeszukanie (art. 219 – 229)
 5. kontrola i utrwalanie rozmów (art. 237)
 6. kontrola korespondencji i innych rozmów lub przekazów informacji przekazywanych w formie elektronicznej

Konieczne przestrzeganie klauzuli proporcjonalności i subsydiarności.

Konstytucyjna klauzula proporcjonalności: art. 31 ust. 3

Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie. Zabezpieczenie danych informatycznych

Ingerencja w konstytucyjnie i konwencyjnie chronione uprawnienia jednostki:

1. Wolność i tajemnica komunikowania (art. 49 Konstytucji - Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.)
2. Nienaruszalność mieszkania (art. 50 Konstytucji - Zapewnia się nienaruszalność mieszkania. Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.)
3. Prawo własności (art. 64 Konstytucji)

Art. 8 EKPC

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.
2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, **z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom**, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Zatrzymanie rzeczy

1. mogących stanowić **dowód** w sprawie
 2. **podlegających zajęciu** w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym, przepadku, środków kompensacyjnych albo roszczeń o naprawienie szkody (art. 217 § 1 k.p.k.)
- ▶ Rzeczy należy wydać na **żądanie sądu lub prokuratora** → konieczne wydanie postanowienia, w którym określono o jaką rzecz chodzi
 - ▶ W **wypadkach niecierpiących zwłoki** rzeczy należy wydać na żądanie Policji → należy okazać **nakaz kierownika jednostki** albo **legitymację służbową** i określić jaka rzecz ma zostać zatrzymana.
 - ▶ Osobę wzywa się do wydania rzeczy dobrowolnie, a w razie odmowy można przymusowo odebrać rzecz. 3 etapy zatrzymania rzeczy:
 1. okazanie postanowienia/ nakazu kierownika jednostki
 2. wezwanie do dobrowolnego wydania rzeczy
 3. przymusowe odebranie, gdy osoba odmówi dobrowolnego wydania
 - ▶ Zatrzymanie rzeczy (odebranie) należy dokonywać z umiarem i poszanowaniem godności osób, których ta czynność dotyczy.

Zatrzymanie rzeczy

Wydania rzeczy, w sytuacji niecierpiącej zwłoki żąda Policja lub inny uprawniony organ bez uprzedniego wydania postanowienia przez sąd lub prokuratora. Brak zatwierdzenia zatrzymania uniemożliwia wykorzystanie jako dowodu zatrzymanych rzeczy.

Dobrowolne wydanie

- ▶ Osoba, której rzecz odebrano ma prawo złożyć wniosek o doręczenie jej, w ciągu 14 dni, postanowienia o zatwierdzeniu zatrzymania (art. 217 § 4 k.p.k.).
- ▶ Jeżeli czynność nie została zatwierdzona, zwrot dobrowolnie wydanych rzeczy nie jest obowiązkowy (art. 230 § 1 k.p.k.)

Przymusowe odebranie

- ▶ Przy przymusowym odebraniu, postanowienie o zatwierdzeniu zatrzymania rzeczy należy doręczyć w ciągu 7 dni (art. 217 § 5, 229, 230 § 1 k.p.k.)
- ▶ Jeżeli w terminie 7 dni czynność nie została zatwierdzona, należy niezwłocznie zwrócić osobie uprawnionej (art. 230 § 1 k.p.k.)

O uprawnieniu do żądania doręczenia postanowienia o zatwierdzeniu zatrzymania rzeczy należy pouczyć osobę, która wydała rzecz (lub której rzecz odebrano)

Zatrzymanie i kontrola korespondencji

- ▶ Na **żądanie prokuratora lub sądu** urzędy, instytucje i podmioty prowadzące działalność w dziedzinie poczty lub telekomunikacyjną, urzędy celne i przedsiębiorstwa (instytucje) transportowe mają obowiązek wydać organom procesowym korespondencję, przesyłki i dane telekomunikacyjne **jeżeli mają znaczenie dla toczącego się postępowania**.
- ▶ Zatrzymanie i kontrola korespondencji to także skopiowanie danych dostępnych na nośniku informacji.
- ▶ Żądanie sądu lub prokuratora – w formie postanowienia. Konieczne uzasadnienie decyzji procesowej.
- ▶ Tylko sąd lub prokurator mają prawo zarządzić ich otwarcie.
- ▶ Postanowienie doręcza się adresatom korespondencji lub nadawcy. Doręczenie może być odroczone na czas oznaczony, maksymalnie do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.
- ▶ Przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone – art. 236

Przeszukanie – podstawy prawne, sposób dokonania

- ▶ Poszukiwawcza (wykrywcza) czynność dowodowa i jednocześnie środek przymusu (art. 219 – 231 k.p.k)
- ▶ Wkroczenie w konstytucyjnie chronione prawa jednostki:
 - ▶ nietykalność osobistą (art. 41 ust. 1 Konstytucji)
 - ▶ nienaruszalność mieszkania (art. 50 Konstytucji)
- ▶ Cele przeszukania:
 1. wykrycie, zatrzymanie lub przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej;
 2. znalezienie rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie;
 3. znalezienie rzeczy podlegających zajęciu w postępowaniu karnym

Przeszukanie jest dopuszczalne jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczania, że osoba podejrzana lub rzeczy znajdują się w określonym miejscu!

Co można przeszukać?

- pomieszczenia (mieszkania i inne lokale)
- inne miejsca (np. środki transportu)
- osobę, odzież itp.

Przeszukanie – podstawy prawne, sposób dokonania

Podmioty uprawnione do dokonania przeszukania (art. 220 k.p.k.):

1. prokurator
2. Policja (lub inny uprawniony organ) na polecenie prokuratora lub sądu
3. Policja z własnej inicjatywy, w wypadkach niecierpiących zwłoki za okazaniem nakazu kierownika jednostki albo legitymacji służbowej
 - konieczne zatwierdzenie czynności przez sąd lub prokuratora
 - postanowienie sądu lub prokuratora należy doręczyć osobie, u której dokonano przeszukania na jej żądanie → obowiązek pouczenia o tym uprawnieniu

Przeszukanie – zasady i tryb

Zasady dokonywania przeszukania:

1. art. 223 k.p.k. – przeszukania osoby i jej odzieży powinna (w miarę możliwości) dokonywać osoba tej samej płci
2. art. 221 § 1 i 2 k.p.k. – pomieszczeń zamieszkałych co do zasady nie wolno przeszukiwać w porze nocnej (od 22 do 6 rano); chyba że:
 - zachodzi wypadek niecierpiący zwłoki
 - kontynuowane jest przeszukanie rozpoczęte w porze dziennej
3. art. 221 § 3 k.p.k. – w porze nocnej można przeszukać lokale dostępne dla nieograniczonej liczby osób albo służące do przechowywania przedmiotów
4. art. 222 § 1 k.p.k. – przeszukanie miejsc zamkniętych albo należących do instytucji państwowej lub samorządowej wymaga uprzedniego zawiadomienia kierownika tej instytucji (jego zastępcę) albo organ nadrzędny
5. art. 222 § 2 k.p.k. – przeszukanie miejsc zajętych przez wojsko może nastąpić w obecności dowódcy jednostki (albo osoby przez niego wyznaczonej)

Tryb przeszukania – art. 224 – 226 k.p.k.

Ważne! → dopuszczalność wykorzystania jako dowodów dokumentów znalezionych podczas przeszukania, zawierających informacje niejawne lub objęte tajemnicą zawodową **art. 226 k.p.k. i art. 179 i 180 k.p.k.**

Osoby przybrane inne niż wskazane w art. 224

Wyrok SA w Białymstoku z 4.05.2015 r., II AKa 50/15

- ▶ Wprawdzie w przepisie art. 224 § 3 k.p.k. jest mowa o przywołaniu przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada, to jednakże nie sposób uznać, że przybranie do czynności w ogóle nie związanych z jakimikolwiek organami ścigania osób pracujących w spółce zajmującej się między innymi administrowaniem budynku mieszkalnego, w którym dokonano przeszukania, nie spełnia celów gwarancyjnych tego przepisu. Przepis ten wcale też nie nakłada na osoby wezwane do udziału w przeszukaniu aktywnego uczestniczenia w tej czynności. Nie są one zobowiązane do śledzenia każdego ruchu policjantów.

Kontrola i utrwalanie rozmów

- ▶ tzw. podsłuch procesowy
- ▶ Procesowa kontrola i utrwalanie, które są przewidziane w rozdziale 26 k.p.k. obejmują:
 - ▶ kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych (art. 237 k.p.k.),
 - ▶ kontrolę i utrwalanie przy użyciu środków technicznych treści innych (niż telefoniczne) rozmów lub przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną, do której to kontroli stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rozmów telefonicznych (art. 241 k.p.k.).
- ▶ Cele podsłuchu procesowego:
 - ▶ wykrycie i uzyskanie dowodów **dla toczącego się postępowania karnego**
 - ▶ zapobieżenie popełnieniu nowego przestępstwa z katalogu wskazanego w art. 237 § 3 k.p.k.
- ▶ Funkcje:
 - ▶ poszukiwawcza i zapobiegawcza

Kontrola i utrwalanie rozmów

- Dokonywana w **ramach procesu karnego** tzn. najwcześniej można zarządzić po wszczęciu postępowania przygotowawczego
- Dopuszczalna w procesie karnym wyłącznie na mocy **postanowienia sądu**
- W wypadkach niecierpiących zwłoki, kontrolę i utrwalanie rozmów może zarządzić **także prokurator**

w ciągu 3 dni musi złożyć wniosek o zatwierdzenie postanowienia

sąd rozpoznaje wniosek prokuratora w terminie **5 dni**

odmowa zatwierdzenia kontroli i utrwalania rozmów → sąd zarządza zniszczenie wszystkich utrwalonych zapisów

prokurator może zaskarżyć postanowienie sądu. Wniesienie zażalenia wstrzymuje wykonanie postanowienia!

Procedura przy zgodzie następczej:

wypadek niecierpiący zwłoki – prokurator wydaje postanowienie – występuje w ciągu 3 dni z wnioskiem do sądu o zatwierdzenie kontroli i utrwalania rozmów – sąd wydaje postanowienie w tym przedmiocie w ciągu 5 dni

Zgoda następca

- ▶ Tzw. zgoda następca sądu – kontrola i utrwalanie rozmów są warunkowo legalne, tj. można będzie wykorzystać materiały utrwalone w wyniku podsłuchu procesowego o ile sąd zatwierdzi postanowienie prokuratora.

odmowa zatwierdzenia:

- zarządzenie zniszczenia materiałów
- prokurator może wnieść zażalenie na postanowienie sądu
- wniesienie zażalenie wstrzymuje wykonanie postanowienia (zniszczenie materiałów)

wypadek
niecierpiący zwłoki

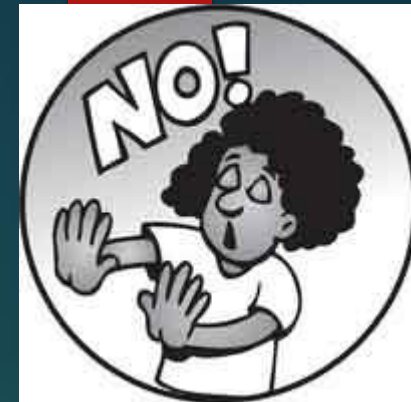
prokurator wydaje
postanowienie

występuje w ciągu
3 dni z wnioskiem
do sądu o
zatwierdzenie
kontroli i utrwalania
rozmów

sąd wydaje
postanowienie w
tym przedmiocie w
ciągu 5 dni

kontynuowanie kontroli
max. 3 miesiące

Charakter terminu z art. 237 § 2

Wyrok SN z 3.12.2008 r., V KK 195/08

- ▶ Zatwierdzenie przez sąd postanowienia prokuratora, o którym mowa w art. 237 § 2 k.p.k., ale z uchybieniem terminowi wskazanemu w tym przepisie dla rozstrzygnięcia w przedmiocie takiego zatwierdzenia, nie delegalizuje samej kontroli i utrwalania rozmów po upływie tego terminu i nie wywołuje skutków określonych w art. 238 § 3 in fine k.p.k., które odnoszą się tylko do postanowienia sądu o niezatwierdzeniu przez sąd uprzedniego postanowienia prokuratora o takiej kontroli, także bez względu na to, czy takie niezatwierdzenie nastąpiło przed upływem, czy już po upływie, tego terminu.

Charakter terminu z art. 237 § 2

- ▶ Art. 237 § 2 wyznacza nieprzekraczalne granice czasowe, w których może nastąpić zatwierdzenie podsłuchu procesowego.
- ▶ Określenie w art. 237 § 2 pięciodniowego terminu do zatwierdzenia postanowienia prokuratora wskazuje, że w tym terminie ma zostać wyjaśniona kwestia legalności stosowanego podsłuchu, tak aby został on natychmiast przerwany, jeżeli brak jest podstaw do jego stosowania, bądź był prowadzony dalej jako legalny, gdy występują podstawy do jego stosowania.
- ▶ J. Skorupka, Czynności legalne warunkowo, Prok. i Pr. 20
- ▶ Termin z art. 237 § 2 ma charakter **prekluzyjny**.

Kontrola i utrwalanie rozmów

Granice przedmiotowe

- ▶ art. 237 § 3 k.p.k.
- ▶ zamknięty katalog najpoważniejszych przestępstw
- ▶ m.in. zabójstwo, uprowadzenie osoby, statku wodnego lub powietrznego, zamach na niepodległość lub integralność państwa, zorganizowana grupa przestępcza, mienie znacznej wartości

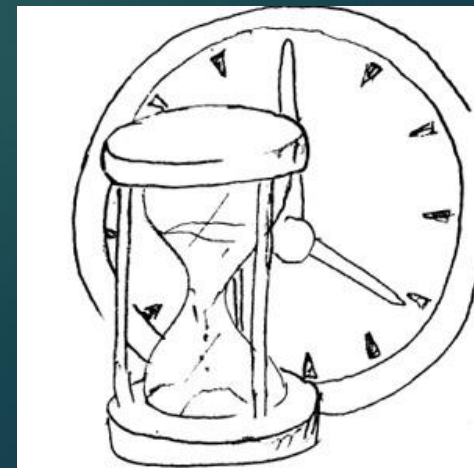
Problem – art. 237a k.p.k. i skreślenie art. 237 § 8 – czy można wykorzystać materiały pozyskane w sprawie o przestępstwo katalogowe w postępowaniu o czyn niemieszczący się w zakresie art. 237 § 3?

Granice podmiotowe

- ▶ Kontrolą można objąć:
 - ▶ osobę podejrzaną;
 - ▶ podejrzanego (oskarżonego)
 - ▶ pokrzywdzonego
 - ▶ inną osobę, z którą może kontaktować się oskarżony
 - ▶ inną osobę, która może mieć związek ze sprawcą lub grożącym przestępstwem

Kontrola i utrwalanie rozmów

- ▶ Granice czasowe
- ▶ Kontrola powinna być zakończona niezwłocznie po ustaniu przyczyn wskazanych w art. 237 § 1 – 3 k.p.k. a najpóźniej z upływem okresu, na który została wprowadzona.
- ▶ Kontrolę można zarządzić na okres **3 miesiący**.
- ▶ Możliwe przedłużenie, w szczególnie uzasadnionym wypadku, na okres najwyżej dalszych 3 miesiący.
- ▶ Łącznie max. 6 miesiący

Kontrola i utrwalanie rozmów

- ▶ Ogłoszenie postanowienia o kontroli i utrwalaniu rozmów telefonicznych osobie, której ono dotyczy, może być odroczone na czas niezbędny ze względu na dobro sprawy
 - ▶ w postępowaniu przygotowawczym może być odroczone nie później niż do czasu zakończenia tego postępowania.
- ▶ Na postanowienie dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych przysługuje zażalenie. Osoba, której dotyczy postanowienie, może w zażaleniu domagać się zbadania zasadności oraz legalności kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych. Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd.

Kontrola i utrwalanie rozmów

- ▶ Po zakończeniu podsłuchu procesowego, prokurator wnosi o zarządzenie zniszczenia utrwalonych materiałów, jeżeli w całości nie mają znaczenia dla postępowania karnego.
 - ▶ sąd orzeka na posiedzeniu bez udziału stron (art. 238 § 3 k.p.k.)
- ▶ Po zakończeniu postępowania przygotowawczego prokurator wnosi o zarządzenie zniszczenia utrwalonych zapisów, w części w jakiej nie mają znaczenia dla postępowania karnego, w którym ją zarządzono oraz nie stanowią dowodu, o którym mowa w art. 237a k.p.k.
 - ▶ sąd orzeka na posiedzeniu, w którym mogą wziąć udział strony
- ▶ Osoba podejrzana, oskarżony, pokrzywdzony i inne osoby (tj. te z którymi mógł kontaktować się oskarżony lub mogły mieć związek ze sprawą mogą nie wcześniej niż po zakończeniu postępowania przygotowawczego wystąpić z wnioskiem o zniszczenie utrwalonych zapisów.

Przesłuchanie

- ▶ Sposób przeprowadzenia dowodu z zeznań lub wyjaśnień.
- ▶ Etapy przesłuchania:
 1. swobodna rozmowa – zebranie ogólnych informacji, uprzedzenie o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych **zeznań** (uprzedzić o art. 233 § 1 k.k. należy przed zapytaniem o dane personalne)
 2. przesłuchanie wstępne – pytanie o imię, nazwisko, stosunek do stron, wiek, miejsce zamieszkania
 3. zeznania spontaniczne – nieskrępowana wypowiedź osoby przesłuchiwanej w granicach celu tej czynności
 4. pytania uzupełniające, wyjaśniające i kontrolujące
- ▶ Kogo można przesłuchać?
 - ▶ świadka
 - ▶ oskarżonego
 - ▶ biegłego

**UWAGA NA ZAKAZY
DOWODOWE
ZWIĄZANE
Z PRZESŁUCHANIEM!!!**

Szczególne rodzaje przesłuchania

Okazanie – art. 173 k.p.k.

- ▶ Pokazanie osobie przesłuchiwanej innej osoby, jej wizerunku lub rzeczy celem rozpoznania.
- ▶ Okazanie – pośrednie, bezpośrednie, puste (wśród okazywanych rzeczy/osób nie ma przedmiotu rozpoznania), jawne, tajne
- ▶ Procesowe wymogi prawidłowości okazania:
 - ▶ wyłączenie sugestii (np. osoby przybrane do okazania muszą być podobnej postury, mieć podobny kolor włosów itp. do osoby rozpoznawanej);
 - ▶ okazywanie osoby w grupie co najmniej 4 osób.
- ▶ Czynność niepowtarzalna

Konfrontacja – art. 172 k.p.k.

- ▶ „Stawienie sobie do oczu” osób, których oświadczenia dowodowe (wyjaśnienia, zeznania) są sprzeczne, celem ich wyjaśnienia.
 - ▶ konfrontacja pośrednia – odczytanie zeznań/wyjaśnień innej osoby w trakcie przesłuchania
- ▶ Czynność fakultatywna – organ procesowy może przeprowadzić konfrontację, jeżeli uzna, że przyczyni się to do prawidłowego ustalenia stanu faktycznego
- ▶ Konfrontować można oświadczenia świadków, współoskarżonych, biegłych, specjalistów.

Przesłuchanie oskarżonego

- ▶ Art. 175 § 1 – oskarżony ma prawo składać wyjaśnienia, może odmówić składania wyjaśnień lub odmówić odpowiedzi na poszczególne pytania. Ponadto składanie fałszywych wyjaśnień nie jest przestępstwem.
- ▶ O uprawnieniu należy pouczyć oskarżonego (art. 300 § 1 i art. 386)!
- ▶ Wyjaśnienia mają podwójny charakter:
 1. środek dowodowy w procesie
 2. forma realizowania prawa do obrony – może zmieniać swoje wyjaśnienia

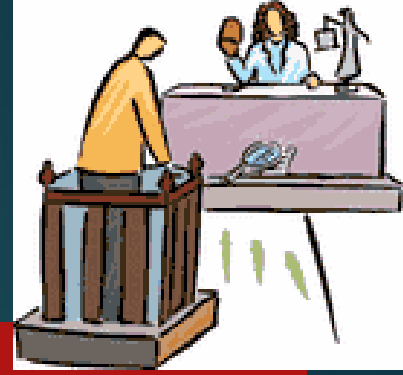
W procesie karnym **nie ma gradacji wartości poszczególnych dowodów pod względem chronologicznym**. Odwołanie czy zmiana wcześniej złożonych wyjaśnień czyni jedynie nowy dowód, jak każdy podlegający ocenie. Od oceniającego sądu zależeć będzie, który z nich wybierze jako ten odpowiadający prawdzie i w jaki sposób to wykaże i uzasadni (por. postanowienie SN z 28.05.2015 r., II KK 123/15).
- ▶ Forma składania wyjaśnień – co do zasady ustna, ale w **postępowaniu przygotowawczym** podejrzany może, za zgodą organu procesowego, złożyć wyjaśnienia w formie pisemnej.

Świadek w procesie karnym

- ▶ Świadek w k.p.k. występuje w dwóch znaczeniach:
 1. świadek czynu – osoba, która była świadkiem przestępstwa (np. art. 40 § 1 pkt. 4 k.p.k.)
 2. świadek w znaczeniu procesowym – osoba wezwana w tym charakterze (art. 177 § 1 k.p.k.)
- ▶ W charakterze świadka można również przesłuchiwać m.in. specjalistów przybranych do oględzin, osoby, które przeprowadzały wywiad środowiskowy.
- ▶ Środkiem dowodowym co do zasady są zeznania. Niekiedy świadek może stać się przedmiotem oględzin i badań, czyli może dostarczyć innych środków dowodowych. Można go – za jego zgodą – poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu (art. 192 § 4 k.p.k.)
 - ▶ Jeżeli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego, jest on obowiązany poddać się badaniom. Nie dotyczy to osób, które mogą odmówić składania zeznań.
- ▶ Jeżeli istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego świadka, rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania spostrzeżeń sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego psychologa (art. 192 § 2 k.p.k.).
- ▶ Przed przesłuchaniem od świadka odbiera się przyrzeczenie (w postępowaniu sądowym). Wyjątki (osoby, od których nie odbiera się przyrzeczenia) – art. 189 k.p.k.

Obowiązki świadka, skutki niedopełnienia obowiązków

Obowiązek

1. Stawienie się na wezwanie (art. 177 § 1 k.p.k.)
 - ▶ wyjątek – art. 177 § 2 k.p.k.
2. Złożenie zeznań (art. 177 § 1 k.p.k.) lub poddanie się badaniom (art. 192)
 - ▶ niektóre osoby są zwolnione z obowiązku składania zeznań (art. 182 k.p.k.) albo nie mogą być świadkiem (art. 178 k.p.k.)
 - ▶ obowiązkiem świadka jest również złożenie przyrzeczenia chyba że zachodzą przesłanki wskazane w art. 189
3. Mówienie prawdy i niezatajanie prawdy (art. 233 § 1 k.k. w zw. z art. 188 § 1 i 190 § 1 k.p.k.)

Sankcja

1. Pieniężna kara porządkowa w wysokości do 3.000 zł. Można również zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka (art. 285 § 1 k.p.k.)
2. Bezpodstawne uchylanie się od złożenia zeznania – pieniężna kara porządkowa do 3.000 zł. Uporczywe uchylanie się od złożenia zeznania – **kara porządkowa aresztu do 30 dni** (art. 287 § 1 i 2 k.p.k.)
 - ▶ w postępowaniu przygotowawczym karę aresztu stosuje na wniosek prokuratora **sąd rejonowy**, w okręgu którego prowadzi się postępowanie
3. Odpowiedzialność karna za przestępstwo z art. 233 § 1 k.k.
 - ▶ warunkiem jest pouczenie świadka albo odebranie przyrzeczenia

Uprawnienia świadka

1. Prawo do odmowy składania zeznań (art. 180, 182 k.p.k.)
2. Prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie w sytuacji, gdy odpowiedź mogłaby narazić świadka lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność karną (art. 183 § 1 k.p.k.)
3. Prawo do wniesienia o zwolnienie z obowiązku składania zeznań lub odpowiedzi na pytanie, jeżeli świadka z oskarżonym łączy szczególnie bliski stosunek osobisty (art. 185 k.p.k.)
4. Prawo żądania przesłuchania na rozprawie z wyłączeniem jawności, jeżeli treść zeznań mogłaby narazić na hańbę świadka lub osobę dla niego najbliższą (art. 183 § 2 k.p.k.)
5. Prawo do ustanowienia pełnomocnika, jeżeli wymaga tego jego interes w toczącym się postępowaniu (art. 87 § 2 k.p.k.)
6. Zwrot zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawienia na wezwanie organu (art. 618b § 1 k.p.k.)

Art. 300 § 3 k.p.k. – przed pierwszym przesłuchaniem poucza się świadka o jego uprawnieniach i obowiązkach określonych w art. 177 – 192a k.p.k. oraz o dostępnych środkach pomocy, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka.

W postępowaniu sądowym – art. 191 § 2

Prawo do odmowy składania zeznań (art. 182 k.p.k.)

▶ Przysługuje:

1. osobom najbliższym dla oskarżonego
2. byłym małżonkom oraz byłym przysposobionym i przysposabiającym
3. świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżonym (podejrzanym) o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem, w którym zeznaje

▶ Prawo do odmowy składania zeznań jest ustanowione w interesie świadka, nie w interesie oskarżonego. Chroni świadka przed możliwością dostarczenia dowodów niekorzystnych dla siebie (§ 3) lub dla osób najbliższych (§ 1).

▶ Z uprawnienia z art. 182 k.p.k. można skorzystać przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Poprzednio złożone zeznanie nie może stanowić dowodu ani zostać odtworzone.

- ▶ protokoły oględzin ciała podlegają ujawnieniu niezależnie od odmowy składania zeznań.

Prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie – art. 183 § 1

- ▶ Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.
- ▶ Przepis ustanowiony w interesie świadka – oskarżony nie może powoływać się na jego naruszenie.
- ▶ Świadek nie ma obowiązku wyjaśniania, dlaczego odmawia odpowiedzi, myślą przewodnią normy jest bowiem to, że nie należy nikogo stawiać w sytuacji przymusowej, w której musi albo kłamać, albo obciążać siebie lub osobę najbliższą (zob. wyrok SN z 28.01.1974 r., IV KR 313/74)
- ▶ Problem relacji art. 183 § 1 k.p.k. i art. 233 § 1a k.k.
- ▶ Szerzej: <http://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/opinia-nra-ws-projektu-nowelizacji-ustawy-o-kpk/>

Prawo do złożenia wniosku o zwolnienie z obowiązku zeznawania lub odpowiedzi na pytanie – art. 185

- ▶ Przysługuje osobie, którą z oskarżonym łączy szczególnie bliski stosunek osobisty:
 - ▶ chodzi o silną więź emocjonalną lub uczuciową np. narzeczeństwo czy posiadanie wspólnego dziecka
- ▶ Osoba występująca z wnioskiem z art. 185 k.p.k. musi co najmniej uprawdopodobnić istnienie przesłanek pozwalających na zwolnienie ją z obowiązku składania zeznań (odpowiedzi na pytanie).
- ▶ Organ ocenia złożony wniosek biorąc pod uwagę okoliczności sprawy. Ocena ta nie może być dowolna.
- ▶ Odmowa zwolnienia jest niezaskarżalna.
 - ▶ ALE por. art. 302 w odniesieniu do postępowania przygotowawczego

Ochrona świadka w procesie karnym

► Ochrona przed wtórną wiktymizacją

- szczególny tryb przesłuchania świadka małoletniego (art. 185a i 185b k.p.k.);
- szczególna ochrona ofiar przestępstw z art. 197 – 199 k.k. (art. 185c k.p.k.)

► Ochrona osobista

- instytucja świadka anonimowego (art. 184 k.p.k.)
- art. 191 § 1b k.p.k. – pytania zadawane świadkowi nie mogą zmierzać do ujawnienia jego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy

► Ochrona świadka na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka:

- ochrona na czas czynności procesowej (art. 4)
- ochrona osobista (art. 5)
- pomoc w zmianie miejsca pobytu (art. 6 – 9)

Różne sposoby przesłuchania świadka

- ▶ Świadek małoletni – art. 171 § 3
- ▶ Świadek małoletni pokrzywdzony – art. 185a
 - ▶ poniżej 15 roku życia
 - ▶ powyżej 15 roku życia – art. 185a § 4
- ▶ Małoletni świadek z art. 185b
- ▶ Pokrzywdzony-świadek w sprawach o przestępstwa z art. 197-199 – art. 185c
- ▶ Świadek incognito (anonimowy) – art. 184
- ▶ Świadek koronny - ustawa o świadku koronnym (por. dowody niekonwencjonalne)

Świadek małoletni w procesie karnym

Ogólna zasada - art. 170 § 3 k.p.k. → jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być dokonywane w miarę możliwości w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie.

Szczególne warunki przesłuchania małoletnich poniżej 15 lat w procesie karnym z uwagi na rodzaj przestępstwa będącego przedmiotem postępowania

art. 185a k.p.k.

- ▶ popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej,
- ▶ przeciwko wolności
- ▶ przeciwko wolności seksualnej i obyczajności
- ▶ przeciwko rodzinie i opiece
- ▶ Dotyczy pokrzywdzonego jednym z w/w przestępstw

art. 185b k.p.k.

- ▶ popełnionych z użyciem przemocy lub groźby jej użycia;
- ▶ przeciwko wolności seksualnej i obyczajności
- ▶ przeciwko rodzinie i opiece
- ▶ Dotyczy świadka jednego z w/w przestępstw

Świadek małoletni w procesie karnym

- ▶ Przesłuchuje się go **tylko jeżeli jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i tylko raz**
- ▶ Ponowne przesłuchanie wyjątkowo dopuszczalne, gdy:
 - ▶ wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania;
 - ▶ żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania
 - art. 185a § 2 k.p.k. – oskarżonemu, który nie ma obrońcy z wyboru, sąd wyznacza obrońcę z urzędu
- ▶ Przesłuchanie przeprowadza **sąd** na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Mogą w nim uczestniczyć:
 - ▶ prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego, osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, osoba sprawująca stałą pieczę nad pokrzywdzonym, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi
- ▶ Na rozprawie odtwarza się zapis obrazu i dźwięku oraz odczytuje protokół

Świadek małoletni w procesie karnym

art. 185a k.p.k.

- Pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat przesłuchuje się w warunkach określonych w § 1 – 3 (wcześniejszy slajd), gdy zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny

art. 185b k.p.k.

Świadka, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat przesłuchuje się „przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku” (art. 177 § 1a k.p.k.), gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

Ważne! Szczególnego trybu przesłuchania nie stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego (por: art. 185b § 3 k.p.k.)

Pokrzywdzony-świadek w sprawach o przestępstwa z art. 197-199

- ▶ Przesłuchanie świadka przeprowadza sąd na posiedzeniu. Przesłuchaniu **nie bierze udziału oskarżony**.
- ▶ art. 185c § 2. Przesłuchanie pokrzywdzonego w charakterze świadka przeprowadza sąd na posiedzeniu, w którym mają prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego. Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania.
- ▶ Istnieje możliwość ponownego przesłuchania świadka jeżeli zajdzie taka konieczność w toku postępowania.
- ▶ (...) Podyktowane jest to dążeniem do zwiększenia ochrony pokrzywdzonych w tych sprawach i zapobiegania ich wtórnej wiktymizacji. Tego typu przesłuchanie, co do zasady winno mieć miejsce jeden raz i być na tyle szczegółowe, aby nie narazić pokrzywdzonego na ryzyko kolejnej wizyty w Sądzie i konieczność odtworzenia traumatycznych wspomnień (por. wyrok SO w Częstochowie z 27.09.2016 r., II K 96/15).

Świadek anonimowy – art. 184 k.p.k.

- ▶ Ujawnienie danych pozwalających na identyfikację świadka może nastąpić na jego wniosek lub z urzędu (z inicjatywy organu procesowego)
 - ▶ ale nie można nikogo zmusić do bycia świadkiem anonimowym
- ▶ Przestanki nadania statusu świadka anonimowego:
 - ▶ uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej
- ▶ Konieczne jest uprawdopodobnienie zaistnienia przesłanek wskazanych w art. 184 § 1 k.p.k. Postanowienie anonimizacji („zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych) wydaje sąd a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator

Świadek anonimowy – art. 184 k.p.k.

- ▶ Na postanowienie w przedmiocie anonimizacji przysługuje zażalenie
 - ▶ termin – **3 dni**
 - ▶ podmioty uprawnione – oskarżony, świadek (np. gdy odmówiono mu nadania tego statusu), prokurator (gdy postanowienie wydał sąd)
 - ▶ zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd właściwy dla danej sprawy
- ▶ Postępowanie w sprawie nadania statusu świadka anonimowego ma klauzulę „tajne” lub „ściśle tajne”

Świadek anonimowy

- ▶ W razie utajnienia świadka przesłuchuje go **wyłącznie sąd lub prokurator**
 - ▶ sąd może zlecić dokonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu (art. 184 § 3 k.p.k.)
- ▶ Przesłuchanie odbywa się w miejscu i w sposób uniemożliwiający odkrycie tożsamości świadka
- ▶ **W postępowaniu przed sądem** udział w przesłuchaniu może uczestniczyć oskarżony razem z obrońcą i prokurator
 - ▶ świadka przesłuchuje się na zasadach określonych w art. 177 § 1a k.p.k. i w taki sposób by nie można było ustalić jego tożsamości (np. zmienia się tembr głosu, „pikseluje” twarz)
- ▶ Postanowienie SN z dnia 28 lutego 2006 r. (V KK 258/05) „Sądowe przesłuchanie świadka anonimowego powinno odbywać przy udziale oskarżonego i obrońcy, którzy powinni być powiadomieni o miejscu i czasie przesłuchania. Niedopuszczalne jest żądanie, aby przedłożyli oni sądowi na piśmie swoje pytania do świadka, które sąd zada mu podczas przesłuchania prowadzonego pod nieobecność tych podmiotów”.

Świadek koronny

- ▶ ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym. (uśk)
- ▶ **Sprawca**, który zaakceptował propozycję korzystną dla niego w zakresie ścigania i ukarania za popełniony czyn, poczynioną mu przez właściwy organ procesowy, w zamian za ujawnienie przez niego wiedzy o pozostałych uczestnikach przestępstwa i jego okolicznościach.
- ▶ art. 2 uśk - Świadkiem koronnym jest podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonych niniejszą ustawą.
- ▶ Wyjątek w procesie karnym na rzecz zasady oportunistu – organy ścigania za cenę rozbicia solidarności grup przestępczych, rezygnują ze ścigania jednego ze sprawców, jeżeli ten przekaze informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im.
 - ▶ zasada legalizmu – art. 10 KPK
- ▶ Ograniczenie jawności postępowania w związku z udziałem w nim świadka koronnego:
 - ▶ Sąd, na wniosek świadka koronnego, **wyłącza jawność rozprawy na czas jego przesłuchania**. Świadka należy pouczyć o tym uprawnieniu (art. 13 ust. 1 ustawy o świadku koronnym).
 - ▶ Ochrona informacji niejawnych – art. 23 ustawy o świadku koronnym

Biegły – powołanie, opinia

- ▶ Biegły – osoba **posiadająca specjalną wiedzę w jakiejś dziedzinie nauki (sztuki)** lub szczególne umiejętności na specjalistycznym poziomie.
- ▶ Wiadomości specjalne – wykraczające poza przeciętne i praktyczne.
- ▶ Bieglým może być osoba, instytucja naukowa lub specjalistyczna
- ▶ Rodzaje biegłych:
 - ▶ biegli sądowi – wpisani na listę prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego
 - ▶ biegli *ad hoc* – art. 195 k.p.k.; każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie
- ▶ Organ prowadzący postępowanie ma obowiązek zasięgnąć opinii biegłego albo biegłych, jeżeli **stwierdzenie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych**.

Ciekawostka o biegłych

- ▶ Po raz pierwszy w Polsce, w sprawie karnej **biegłym jest iluzjonista**. Powołali go prokuratorzy z Kołobrzegu. Opinia iluzjonisty ma im pomóc dowieść, że trzy kubki nie mają nic wspólnego z grą hazardową – <http://plus.pomorska.pl/magazyn/a/magik-jako-biegly-ma-zdemaskowac-oszustwo,9385411>
- ▶ Sąd uniewinnił wczoraj od zarzutu oszustwa Andrzeja L., wielokrotnie karanego za nielegalny hazard. Mężczyzna miał oszukiwać turystów w Kołobrzegu podczas organizowanych przez siebie rozgrywek w trzy kubki. W trakcie rozprawy powołano biegłego iluzjonistę, który zagrał z oskarżonym w popularną grę na sali sądowej. I przegrał. - <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19723560,iluzjonista-zagrał-w-sadzie-z-hazardzista-w-trzy-kubki-i-przegral.html>
- ▶ Biegły jasnowidz – „zasięgnąć opinii biegłego z zakresu parapsychologii - jasnowidza Krzysztofa Jackowskiego celem przeprowadzenia eksperymentu w celu ustalenia miejsca pobytu (zaginionej osoby - red.)” - <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/jasnowidz-krzysztof-jackowski-powolany-na-bieglego-przez-prokurature/jkc1>

Biegły – powołanie, opinia

- ▶ Biegłego powołuje **organ prowadzący postępowanie**
 - **wyjątek!** w przypadku konieczności wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego biegłych powołuje **sąd lub prokurator (w postępowaniu przygotowawczym)**
- ▶ Właściwy organ wydaje **postanowienie**, w którym należy wskazać:
 1. imię, nazwisko i specjalność biegłego lub biegłych, a w wypadku opinii instytucji, w razie potrzeby, specjalność i kwalifikacje osób, które powinny wziąć udział w przeprowadzeniu ekspertyzy (→ kogo powołujemy)
 2. przedmiot i zakres ekspertyzy, ze sformułowaniem w miarę potrzeby pytań szczegółowych (→ co biegły ma badać)
 3. termin dostarczenia opinii
- ▶ Art. 198 § 1 k.p.k. – w zakresie niezbędnym do wydania opinii biegłemu udostępnia się akta sprawy.
- ▶ Opinia biegłego może być ustna lub pisemna. Biegłych można przesłuchać lub konfrontować

Biegły – powołanie, opinia

Biegłym nie może być:

1. obrońca albo adwokat lub radca prawny działający na podstawie art. 245 § 1 k.p.k. (udzielający porady prawnej zatrzymanemu) oraz duchowny (art. 178 k.p.k.)
2. osoba, której przysługuje prawo do domowy składania zeznań (art. 182 k.p.k.)
3. osoba, którą można zwolnić z obowiązku składania zeznań z uwagi na szczególnie bliski stosunek osobisty łączący ją z oskarżonym (art. 185 k.p.k.)
4. osoba, do której odnoszą się przyczyny wyłączenia wskazane w art. 40 § 1 pkt. 1 – 3 i 5 bezpośrednio zainteresowana sprawą
 - a) małżonek strony, obrońcy, pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób
 - b) jest krewnym lub powinowatym w linii prostej lub w linii bocznej albo jest związana z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli
 - c) brała udział w postępowaniu przygotowawczym jako prokurator, obrońca pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony albo prowadziła postępowanie przygotowawcze
5. osoba powołana w charakterze świadka lub świadek czynu

Jeżeli powyższe okoliczności ujawniły się po wydaniu opinii, to opinia ta **nie stanowi dowodu, a organ powołuje nowych biegłych**

Opinia sądowo - psychiatryczna

- ▶ Art. 202 k.p.k.
- ▶ Co najmniej 2 biegłych lekarzy psychiatrów, powoływanych przez **sąd lub prokuratora**. W przypadku konieczności wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego, w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych oskarżonego, powołuje się biegłego seksuologa
- ▶ Inicjatywa dowodowa:
 - ▶ art. 202 § 2 k.p.k. na wniosek biegłych psychiatrów powołuje się biegłego lub biegłych innych specjalności
 - ▶ art. 203 § 1 k.p.k. – mogą złożyć wniosek o skierowanie oskarżonego na obserwację psychiatryczną
- ▶ Art. 202 § 4 k.p.k. – biegli nie mogą pozostawać ze sobą w związku małżeńskim ani w innym stosunku, który mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności
 - ▶ dodatkowa przesłanka wyłączenia biegłego

Opinia sądowo - psychiatryczna

- ▶ Art. 202 § 5 k.p.k. – opinia co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego powinna zawierać:
 - ▶ stwierdzenie co do jego poczytalności w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu;
 - ▶ ocenę aktualnego stanu zdrowia – czy może brać udział w postępowaniu i prowadzić obronę w sposób samodzielny i rozsądny
 - ▶ w razie potrzeby – stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b k.k.
 - ▶ przesłanki zastosowania środków zabezpieczających

Obserwacja psychiatryczna

- ▶ art. 203 k.p.k.
- ▶ W razie konieczności badanie stanu zdrowia oskarżonego może być połączone z obserwacją w zakładzie leczniczym, ale **tylko wtedy**, gdy:
 - ▶ zebrane dowody wskazują na **duże prawdopodobieństwo**, że popełnił on przestępstwo
 - ▶ nie zachodzą okoliczności wskazane w art. 259 § 2 k.p.k. tj.
 - ▶ gdy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą albo że okres obserwacji przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia.

chyba że oskarżony sam wnosi o skierowanie go na obserwację psychiatryczną.

Obserwacja psychiatryczna

- ▶ O skierowaniu oskarżonego na obserwację w zakładzie leczniczym **zawsze orzeka sąd**. W postępowaniu przygotowawczym orzeka na wniosek prokuratora (art. 202 § 2 k.p.k.).
 - ▶ ważne! – art. 156 § 5a i 249 § 3 i 5 k.p.k.
- ▶ Czas trwania – art. 203 § 3 k.p.k.:
 - ▶ nie powinna trwać dłużej niż 4 tygodnie
 - ▶ na wniosek zakładu, sąd może przedłużyć ten termin na czas określony, niezbędny do zakończenia obserwacji
 - ▶ łączny czas obserwacji nie może przekroczyć 8 tygodni
- ▶ Postanowienie o skierowaniu oskarżonego na obserwację psychiatryczną oraz postanowienie o przedłużeniu obserwacji są zaskarżalne
 - ▶ sąd niezwłocznie rozpoznaje zażalenie

Opinia prywatna w procesie karnym

- ▶ Strona z własnej inicjatywy zleca określonej osobie sporządzenie opinii.
- ▶ Dopuszczalność opinii prywatnych w procesie karnym to nowość, będąca konsekwencją zwiększenia kontradyktoryjności postępowania.
- ▶ Opinia „biegłego” sporządzona na zlecenie strony postępowania np. oskarżonego nie ma takiego samego statusu jak opinia biegłego powołanego przez organ procesowy.
- ▶ Strona ma możliwość przedłożenia sądowi opinii prywatnej. Może złożyć wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego i przesłuchania go przed sądem
 - ▶ warunkiem jest dopuszczenie przez sąd tak zgłoszonego dowodu

Ocena opinii biegłego

- ▶ Ocena opinii biegłego należy do organu prowadzącego postępowanie, ale strony mogą zwracać uwagę na dostrzeżone uchybienia.
- ▶ Ocenie podlega logiczność i poprawność rozumowania oraz merytoryczna treść opinii. Powinna być oceniana pod kątem tego czy:
 1. biegły dysponuje wiadomościami specjalnymi niezbędnymi do stwierdzenia danej okoliczności; ,
 2. opinia jest logiczna (nie zawiera sama w sobie sprzeczności) i zgodna z doświadczeniem życiowym oraz wskazaniem wiedzy,
 3. jest pełna i jasna
 4. nie zachodzi sprzeczność między nią a inną ujawnioną w postępowaniu opinią

T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*,
Warszawa 2011, s. 538

Ocena opinii biegłego

Wady opinii:

- ▶ **niejasna** – nie jest zrozumiała dla organu procesowego; jej sformułowanie nie pozwala na zrozumienie ocen i poglądów w niej prezentowanych; biegły posługuje się nielogicznymi argumentami; wnioski końcowe są nieścisłe i nie pozwalają jednoznacznie ustalić stanowiska biegłego;
- ▶ **niepełna** – nie udziela odpowiedzi na wszystkie postanowione biegłemu pytania, na które – zgodnie z posiadaną wiedzą i danymi – powinien udzielić odpowiedzi; pomija istotne okoliczności; nie jest należycie uzasadniona
- ▶ **sprzeczna:**
 - ▶ wewnętrznie – zawarte w niej wnioski są nielogiczne albo nie opierają się na przeprowadzonych badaniach; w opinii zawarto kilka różnych, wykluczających się wzajemnie ocen i wniosków
 - ▶ zewnętrznie – zachodzi sprzeczność między różnymi opiniami wydanymi w tej samej sprawie
- ▶ Niedopuszczalne jest zlecenie tzw. superekspertyzy, czyli zlecenie biegłemu oceny opinii wykonanej przez innego biegłego (jej prawidłowości czy wiarygodności). Nie wyklucza to możliwości zadawania pytań o przyczyny rozbieżności między różnymi opiniami albo żądania opisu i oceny badań zastosowanych w ramach ekspertyzy przez innego biegłego.

Oględziny

Oględziny osób lub badania ciała, które mogą wywołać uczucie wstydu powinna dokonać osoba tej samej płci.

Poddanie się oględzinom to jeden z obowiązków dowodowych oskarżonego – art. 74 § 2 pkt 1

Oględziny świadka – art. 192 § 1

Por. art. 186 § 2

W toku oględzin można dokonywać innych czynności dowodowych np. przesłuchań.

Oględziny i otwarcie zwłok

- ▶ Obligatoryjne gdy zachodzi podejrzenie przestępnego spowodowania śmierci. Oględzin dokonuje sąd, w postępowaniu przygotowawczym prokurator, a w wypadkach niecierpiących zwłoki - Policja z obowiązkiem niezwłocznego powiadomienia prokuratora.
- ▶ Oględzin zwłok dokonuje się w miejscu ich znalezienia. Do czasu przybycia biegłego oraz prokuratora lub sądu przemieszczać lub poruszać zwłoki można tylko w razie konieczności.
- ▶ Otwarcia zwłok dokonuje biegły lekarz w miarę możliwości z zakresu medycyny sądowej w obecności prokuratora lub sądu.

- ▶ ALE... **wyrok SA w Katowicach z 8.04.2009 r., II AKa 69/09**
- ▶ Wprawdzie sekcja zwłok jest czynnością biegłego i w świetle art. 209 § 4 k.p.k. obowiązkowe w toku postępowania przygotowawczego jest w niej uczestnictwo prokuratora, niemniej jednak odstąpienie tegoż od udziału we wspomnianej czynności dowodowej, nie czyni jej nieważną, nie wstrzymuje jej biegu, czy też nie może stanowić o jej dowodowej bezskuteczności, niwecząc dokonane przez biegłych w zgodzie z posiadaną wiedzą specjalistyczną wnioski, podlegające ocenie zgodnie z wymogami art. 7 k.p.k. i art. 201 k.p.k. i może stanowić dowód będący podstawą skazania oraz punkt wyjścia do dalszych opinii sądowo-medycznych.

Oględziny a wizja lokalna

► Wyrok SA w Katowicach z 19.02.2015 r., II AKa 489/14

- Tymczasem od oględzin miejsca zdarzenia, przeprowadzanych zazwyczaj w postępowaniu przygotowawczym, z których sporządza się stosowny protokół i które mogą być utrwalone także poprzez fotografie oraz nagrania obrazu i dźwięku, należy odróżnić wizję lokalną, tj. **czynność polegającą na bezpośrednim poznaniu zmysłowym miejsca zdarzenia lub jego fragmentu w celu sprawdzenia, czy uprzednio uzyskane informacje o tym miejscu lub jego fragmencie są zgodne z rzeczywistością, albo w celu sprecyzowania lub uzupełnienia tych informacji, względnie w celu usunięcia bądź tylko wyjaśnienia tkwiących w nich sprzeczności.** Wizja lokalna jest nastawiona na sprawdzenie, **uzupełnienie bądź sprecyzowanie już posiadanych informacji i ma charakter raczej weryfikacyjny, aniżeli wykrywczy** (wyrok SA w Katowicach z dnia 19 lutego 2015 r., II AKa 489/14).

Eksperyment

- ▶ Eksperyment procesowy – przeprowadzany przez organ prowadzący postępowanie i jest samodzielną czynnością dowodową.
 - ▶ Eksperyment procesowy należy odróżnić od eksperymentu dokonywanego przez biegłego w ramach przeprowadzanych badań niezbędnych do wydania ekspertyzy (opinii).
- ▶ Dowód z eksperymentu ma szczególny, ograniczony charakter. Eksperyment i jego wyniki mogą świadczyć tylko o teoretycznej możliwości, a nie o rzeczywistym fakcie. Eksperyment ma na celu sprawdzenie w sposób doświadczalny czy badane zdarzenie lub podawany jego przebieg były w ogóle możliwe. Dlatego eksperyment powinien być przeprowadzany w warunkach zbliżonych do tych, które istniały w czasie i miejscu badanego zdarzenia. Tyczy to także pory dnia, warunków atmosferycznych itp. (por. wyrok SA w Krakowie z 4.09.2013 r., II AKa 97/13).
- ▶ Dwa rodzaje eksperymentu:
 - ▶ 1. w formie doświadczenia
 - ▶ 2. w formie odtworzenia przebiegu zdarzenia lub jego fragmentu

Oględziny a eksperyment

Wyrok SO w Poznaniu z 17.12.2015 r., IV Ka 1095/15

- ▶ Oględziny mają charakter statyczny - służą zapoznaniu się przez organ procesowy z miejscem zdarzenia, osobą lub rzeczą (art. 207 § 1 k.p.k.), zaś eksperyment procesowy, o którym mowa w art. 211 k.p.k. ma na celu sprawdzenie w sposób doświadczalny czy badane zdarzenie lub podawany jego przebieg były w ogóle możliwe. **Zarówno doświadczenie, jak i odtworzenie, aby spełniało sens procesowy, winno być przeprowadzone w warunkach maksymalnie zbliżonych do tych, jakie miały miejsce, gdy zdarzenie zaistniało**